

Press Release

સૌરાષ્ટ્રમાં 'ખડમોર' પક્ષીની સેટેલાઈટ ટેલિમેટ્રી

ગુજરાત રાજ્યમાં બસ્ટાર્ડ કુળના ફૂલ ત્રણ પ્રકારના પક્ષીઓ - ઘોરાડ (ગ્રેટ ઇંડિયન બસ્ટાર્ડ), ખડમોર (લેસર ફ્લોરિકન) અને મેકવિન્સ બસ્ટાર્ડ (ફૂબારા) નો વસવાટ છે. આ ત્રણ પૈકી ખડમોર સૌથી નાનું અને માત્ર ભારતીય ઉપખંડમાં જ જોવા મળતું પક્ષી છે. આઈયુસીએન ની યાદી અનુસાર તેને ભયગ્રસ્ત જાહેર કરવામાં આવેલ છે. આ પક્ષીની વૈશ્વિક વસ્તી તીવ્ર ગતિએ ઘટી રહી છે અને હાલમાં તેની ફૂલ વસ્તી ૭૦૦ થી પણ ઓછી હોવાનો અંદાજ છે. ચોમાસું આ પક્ષીની પ્રજનન ઋતુ છે અને આ સમય દરમિયાન આ પક્ષી સૌથી વધુ સંખ્યામાં અનુક્રમે ગુજરાત, રાજસ્થાન અને મધ્ય પ્રદેશમાં જોવા મળે છે. આ ઉપરાંત મહારાષ્ટ્ર અને આંધ્ર પ્રદેશમાં પણ આ પક્ષીઓ જોવા મળે છે. પ્રજનન ઋતુ સિવાયના તેના વસવાટના સ્થાન વિષે કોઈ ખાસ માહિતી હજી સુધી પ્રાપ્ત નથી, પરંતુ એક અંદાજ મુજબ તેઓ દક્ષિણ અને દક્ષિણ-પૂર્વ ભારતમાં વસતા હોવાનું અનુમાન છે. પ્રજનન ઋતુ સિવાયનાં સમય દરમિયાન આ પક્ષીની હાજરીની નોંધ જવલ્લે જ જોવા મળે છે તેમજ આ પક્ષીના સ્થળાંતર બાબતે પણ કોઈ ખાસ માહિતી ઉપલબ્ધ નથી. ગુજરાત રાજ્યમાં, પ્રજનન ઋતુ દરમિયાન આ પક્ષીની સૌથી વધુ વસ્તી અનુક્રમે કાળિયાર રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાન, વેળાવદર અને તેની આસપાસના વિસ્તારો અને કચ્છમાં જોવા મળે છે. ગુજરાત વન વિભાગ દ્વારા નિયમિત રીતે કાળિયાર રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાન, વેળાવદર ખાતે દર ચોમાસે આ પક્ષીની વસ્તીનો અંદાજ કાઢવામાં આવે છે.

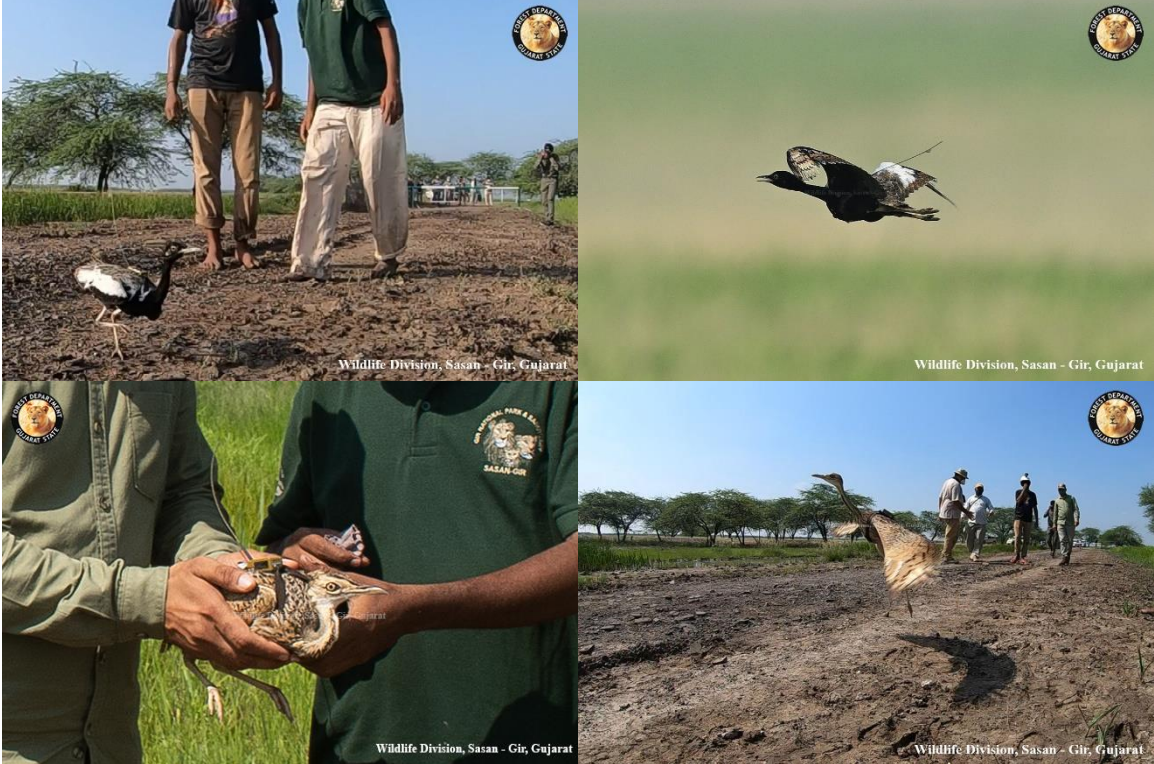
ખડમોરની વસ્તીમાં થઈ રહેલા તીવ્ર ઘટાડાને અને ભવિષ્યની તેના સંરક્ષણની બાબતને ધ્યાનમાં રાખતા, પ્રજનન ઋતુ તેમજ તે સિવાયના સમયમાં આ પક્ષીનું સ્થળાંતર અને વસવાટનાં સ્થળોની તેની પસંદગી સમજવી અત્યંત અનિવાર્ય હતી. આથી, સાસણ વન્યપ્રાણી વિભાગ દ્વારા ખડમોર પક્ષી પર સેટેલાઈટ ટેગ લગાડવા બાબતનો એક પ્રોજેક્ટ તૈયાર કરવામાં આવેલો, જેને ગુજરાત વન વિભાગ દ્વારા કેન્દ્ર સરકારમાં મંજૂરી માટે મોકલવામાં આવેલો. ત્યારબાદ આ પ્રોજેક્ટની મંજૂરી મળતા, બસ્ટાર્ડ પક્ષીઓના આંતરરાષ્ટ્રીય અને રાષ્ટ્રીય વિશેષજ્ઞો સાથે આ બાબતની ઊડાણપૂર્વક ચર્ચાઓ કરવામાં આવી તેમજ તેમનું માર્ગદર્શન લેવામાં આવેલ. આ પછી ખડમોર માટે સુયોગ્ય હોય તેવા સૂર્યશક્તિ થી ચાલતા બે પીટીટી (પ્લેટફોર્મ ટ્રાન્સમીટર ટર્મિનલ) ટેગ ગુજરાત વન વિભાગ દ્વારા લેવામાં આવ્યા.

ખડમોર ને ટેગ કરવાનું કાર્ય ૧ થી ૫ સપ્ટેમ્બર ૨૦૨૦ દરમિયાન કાળિયાર રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાન, વેળાવદર ખાતે કરવામાં આવ્યું, જે દરમિયાન પ્રથમ તો ચોક્કસાઈ અને ઊડાણપૂર્વક નો સર્વે કરવામાં આવ્યો, અને ત્યારબાદ એક નર અને એક માદા ખડમોર પક્ષીને અનુભવી અને કુશળ ટ્રેપરની મદદ વડે પકડીને, સુરક્ષા અને યોગ્ય પદ્ધતિનું પાલન કરી નિયમો અનુસાર પીટીટી ટેગ લગાડવામાં આવ્યા. આ સાથે ગુજરાત વન વિભાગ દ્વારા પ્રથમવાર પક્ષીઓ પર આ પ્રકારના પીટીટી ટેગ લગાડવામાં આવ્યા છે. અહીં એક બાબત નોંધવી રહી કે આ સાથે વિશ્વમાં પ્રથમવાર ખડમોર પક્ષીની માદા પર ટેગ લગાડવામાં સફળતા મળી છે. જેથી ખડમોર પક્ષીનાં સ્થળાંતર ઉપરાંત તેના પ્રજનન સાથે જોડાયેલી અનેક મહત્વની બાબતો અંગે પણ માહિતી મળી શકશે. આ ટેગિંગ ની મદદથી ખડમોરના સ્થળાંતર, વસવાટ સ્થાનની તેની પસંદગી, પક્ષીનો વ્યાપ વિસ્તાર વગેરે જેવી બાબતો ની માહિતી સરળતાથી મળી શકશે તેમજ આ

Press Release

બંને ખડમોરની રોજની ગતિવિધિ બાબતે નિયમિત માહિતી મળતી રહશે. આ તમામ માહિતી ખડમોરના ચોમાસા તેમજ તે સિવાયની ઋતુઓના વસવાટ સ્થળોના સંરક્ષણના આયોજનમાં અત્યંત મહત્વની સાબિત થશે.

ઉપરોક્ત તમામ કાર્ય શ્રી શ્યામલ ટીકાદર, અગ્ર મુખ્ય વનસંરક્ષક (વન્યજીવ) અને ચીફ વાઇલ્ડ લાઇફ વોર્ડન ગુજરાત રાજ્ય; શ્રી ડી. ટી. વસાવડા, મુખ્ય વનસંરક્ષક, જુનાગઢ વન્યજીવ વર્તુળ અને ડો મોહન રામ, નાયબ વનસંરક્ષક, વન્યજીવ વિભાગ સાસણ-ગીરના માર્ગદર્શન હેઠળ કરવામાં આવ્યું. બસ્ટાર્ડ પક્ષીના વિશેષજ્ઞ તરીકે ધ કોર્બેટ ફાઉન્ડેશનના શ્રી દેવેશ ગઢવી અને શ્રી કેદાર ગોરે તેમજ ભાવનગરના માનદ વન્યજીવ સંરક્ષક ડો ઇન્દ્ર ગઢવીનો પણ આ કાર્યમાં સમાવેશ કરવામાં આવેલ. શ્રી મહેશ ત્રિવેદી, મદદનીશ વનસંરક્ષક કાળિયાર રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાન અને અહીંયા સ્ટાફે પણ આ કાર્યમાં સહયોગ કરેલ. સમગ્ર કાર્ય દરમિયાન વૈજ્ઞાનિક માહિતીના એકત્રીકરણ અને અન્ય જરૂરી બાબતો અંગેની કામગીરી સાસણ વન્યજીવ વિભાગના સંશોધન કાર્ય સાથે જોડાયેલા ડો ધવલ મહેતા અને શ્રી કરશન વાળા દ્વારા કરવામાં આવેલ.

ખડમોર, નર (ઉપરની તસવીર) અને માદા (નીચેની તસવીર), પીટીટી ટેગ લગાડ્યા બાદ છોડતા સમયની તસવીરો

નાયબ વન્યજીવ સંરક્ષક
વન્યજીવ વિભાગ, સાસણ - ગીર
જુનાગઢ, ગુજરાત (ભારત)

***